

JÄRJESTÖJEN YHTEISTYÖMAHDOLLISUUKSIA POIKKEUSOLOISSA Tukipaperi Järjestö 2.0-hankkeiden käyttöön

Niina Salo-Lehtinen, Meidän Häme- hanke
Anita Hahl-Weckström, Järjestö 2.0 Etelä Savo

TAUSTAKSI

Koronakriisi on vaikuttanut ihmisten arkeen monin eri tavoin. Myös järjestöjen ja yhdistysten toiminnan edellytykset ja tarpeet muuttuvat poikkeusolojen tai häiriötilanteiden aikana. Tämänhetkisen Korona-poikkeustilanteen aikana korostuu erityisesti sosiaalisen tuen tarve, kun fyysisiä kontakteja vältetään ja liikkumista rajoitetaan. Tässä yhteydessä yhdistysten valmiudet avun ja tuen tarjoajina nousevat esille paikallisesti, seudullisesti ja maakunnallisesti. Sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioiden tulisi varautumisessaan arvioida myös, tarvitsevatko ne häiriötilanteissa tukea lisäksi esimerkiksi vapaaehtoisjärjestöiltä tai seurakunnilta. Ennakoitu tiedon keruu, riskien hallinta sekä konkreettiset toiminta- ja varautumissuunnitelmat mahdollistavat sen, että yhdistykset pystyvät toimimaan aktiivisesti myös poikkeustilanteissa, tukien julkisen sektorin lakisääteisiä tehtäviä. Julkisen sektorin ja järjestöjen välinen työn- ja vastuunjako poikkeustilan aikana vaatii selkeyttämistä, joten keskustelua järjestötoiminnan roolista poikkeusoloissa tulisi viritellä laajalti. Tämä tukipaperi on laadittu sitä varten.

TIETOLÄHTEITÄ

Valtakunnallinen taso

STM- <https://stm.fi/valmiusasiat>

SM- <https://intermin.fi/ministerio/valmiusasiat>

SPR:n lakisääteinen rooli- Vapaaehtoisen pelastuspalvelun koordinaation lisäksi, häiriötilanteen aikana SPR koordinoi usealla alueella myös muita sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisten tukena toimivia järjestöjen ja yhdistysten vapaaehtoisryhmiä.

Koordinaatiovastuu perustuu vuonna 2014 Sosiaali- ja terveysministeriön ja SPR:n solmimaan sopimukseen yhteiskunnan häiriötilanteisiin liittyvästä varautumisesta koskevasta yhteistyöstä. Sisäministeriö ja SPR ovat sopineet vastaavasta yhteistyöstä vuonna 2018.

Suomen Punaisella Ristillä on paikallisia ja seutukunnallisia vapaaehtoisryhmiä ja se koordinoi Vapaaehtoista pelastuspalvelun (Vapepa) jäsenjärjestöjen hälytysryhmiä.

Alueellinen taso

AVI- Alueellinen valmiustoimikunta toimii aluehallintoviraston tukena varautumisen yhteensovittamistehtävässä. Valmiustoimikunnassa on jäseniä aluehallintovirastosta, ELY-keskuksista, valtion turvallisuusviranomaisista sekä järjestöistä. Edustettuna voivat olla myös alueen kunnat, muu julkishallinto ja elinkeinoelämä.

Turvallisuus- tai valmiusfoorumit voivat toimia alueellisesti tai maakunnallisesti. Edellisen hallituskauden maakunta- ja sote-valmistelun jälkeen tuli velvoite jokaiseen maakuntaan perustettavasta varautumisen toimielimestä.

Sairaanhoitopiirit ja sosiaalitoimi- Määräyksiä useissa erityislaeissa, lisätietoa mm. STM:n oppaista

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161627/J_10_2019%20Valmius-%20ja%20jatkuvuudenhallinta%20suunnitelmaohje.pdf

<https://stm.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-00-4068-0>

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/70329>

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72006/Julkaisuja_2008_12_valmiussuunnitteluopas_verkko.pdf?sequence=1

Seudullinen ja paikallinen taso

Kuntien johtoryhmät/valmiusryhmät ovat vastuussa peruspalveluiden ja välttämättömän tuen saatavuudesta. Kuntien hyvinvointikertomus ja turvallisuussuunnittelu täydentävät toisiaan.

<https://www.kuntaliitto.fi/yhdyskunnat-ja-ymparisto/turvallisuus-ja-varautuminen>

<https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/hyvinvointijohtaminen-kunnassa>

MÄÄRITELMIÄ

(Lähteenä STM:n opas 2019:10: www.kuntaliitto.fi/kuja Turvallisuuskomitea; Kyberturvallisuuden sanasto 2018. <https://turvallisuuskomitea.fi/kyberturvallisuuden-sanasto/> Turvallisuuskomitea ja Sanastokeskus TSK: Kokonaisturvallisuuden sanasto 2017. <http://www.tsk.fi/tepa/fi/>)

Häiriötilanne - uhka tai tapahtuma, joka vaarantaa yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja tai strategisia tehtäviä ja jonka hallinta edellyttää viranomaisten ja muiden toimijoiden tavanomaista laajempaa tai tiiviimpää yhteistoimintaa ja viestintää. Häiriötilanteita voivat olla esimerkiksi vakavat luonnononnettomuudet tai ihmisen toiminnasta aiheutuvia häiriötilanteita. Häiriötilanteita voi esiintyä niin normaalioloissa kuin poikkeusoloissakin. Häiriötilanne voi koskea esimerkiksi koko valtakuntaa tai olla alueellinen tai paikallinen. Häiriötilanne voi myös liittyä ainoastaan johonkin toimintoon.

Poikkeusolot - valmiuslaissa (1552/2011) tarkoitettu yhteiskunnan tila, jossa on niin paljon tai niin vakavia häiriöitä tai uhkia, että on tarpeen mahdollistaa viranomaisten tavanomaisesta poikkeava toimivaltuuksien käyttö. Poikkeusolojen vallitsemisen toteaa valtioneuvosto yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa.

Varautuminen - toiminta, jolla varmistetaan tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen ja mahdollisesti tarvittavat tavanomaisesta poikkeavat toimenpiteet häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Varautumistoimenpiteitä ovat muun muassa valmiussuunnittelu, jatkuvuudenhallinta, etukäteisvalmistelut, koulutus sekä valmiusharjoitukset

Valmiussuunnittelu - normaalioloissa tapahtuva varautumisen suunnittelu. Valmiuslain (1552/2011) 12 § velvoittaa viranomaiset varautumaan muun muassa valmiussuunnittelun avulla. Valmiussuunnitteluprosessissa selvitetään muun muassa häiriötilanteiden ja poikkeusolojen vaikutukset organisaation tehtäviin ja toimintaan, toiminnassa ja tehtävissä tapahtuvat muutokset, toiminnan jatkuvuuden turvaaminen ja toimenpiteet normaalioloihin palaamiseksi. Valmiussuunnittelun yksi tärkeä osa on valmiussuunnitelman teko.

TARKISTUSLISTA POIKKEUSOLOJEN JÄRJESTÖYHTEISTYÖHÖN

Poikkeustilaa ja siitä palautumista koskien

- ✓ Ota selvää
 - vastaako alueesi valmius- ja turvallisuussuunnittelusta alueellinen valmiustoimikunta vai kokoontuuko sen ohessa maakunnallinen turvallisuus- tai valmiusfoorumi
 - onko kuntien varautumisessa linjattu ja koordinoitu järjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö
- ✓ Selvitä edellä mainituilta tahoilta
 - miten järjestöt ovat edustettuina (mikäli edustettuna on lain ja asetuksen puitteissa vain SPR, herätä keskustelu sosiaalisen ulottuvuuden tuomisesta terveydellisen ulottuvuuden oheen)
 - onko maakunnassa/kunnissa olemassa sopimus sosiaali- ja terveystoimen ja kolmannen sektorin toimijoiden yhteistyöstä (esimerkkisopimus pohja löytyy täältä: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161627/J_10_2019%20Valmius-%20ja%20jatkuvuudenhallinta%20suunnitelmaohje.pdf?sequence=1&isAllowed=y s.75)
 - onko järjestö2.0:n verkostojen avulla mahdollisuus lausua valtioneuvoston kanslian tilannekeskuksen keräämään varautumisen alueelliseen tilannekuvaan juuri nyt (pyyntö lähtenyt maakuntatason turvallisuussuunnitteluun AVI:en kautta)
- ✓ Ota yhteys oman alueesi SPR:n piirin valmiuspäällikköön ja kartoita mahdollisia akuutteja kohtia yhteistyölle ja työnjaolle (esim. vapaaehtoisuuskoordinaatio)
- ✓ Kerää mahdollisuuksien mukaan tilannekuvaa ja kokemustietoa paikallisyhdistyksiltä, palautumiskeskusteluja ja purkuja varten

Järjestö 2.0-hankkeiden jälkeistä aikaa varten

- ✓ Edistä viranomaisyhteistyössä keskustelua siitä, mikä on se valmius- ja turvallisuussuunnittelun kotipesä, johon järjestöjen osallisuus voidaan istuttaa ja selvittää, mihin foorumin katsotaan kiinnittyvän tulevissa maakunnissa
- ✓ Edistä yhdistysten keskinäisessä yhteistyössä keskustelua siitä, millaista oman toiminnan valmiussuunnittelua tarvitaan toimintaedellytysten parantamiseksi vastaavissa tilanteissa
- ✓ Kunnan turvallisuussuunnitelma ja hyvinvointikertomus täydentävät toisiaan. Miten järjestöjen psykososiaalinen tuki näkyy niissä?
- ✓ Pyri varmistamaan, että turvallisuus- ja valmiussuunnittelulle jää edustus järjestökentältä, SPR:n lisäksi

- ✓ Sisällytä viranomaisten koordinoimassa turvallisuus- ja valmiussuunnittelussa mukana olo tuleviin hankehakemus-sisältöihin
 - ✓ Selvitä, onko tarpeen kartoittaa yhdistysten valmiusedellytykset peruspalveluiden turvaamiseen koronatilanteen keston ja laajuuden kaltaisissa tapauksissa. Voit käyttää kartoittamiseen alla olevaa kysymyspatteria. Patterin laatimisessa on huomioitu kysymysten kiinnittyminen muuhun valtakunnalliseen tiedonkeruuseen poikkeusoloihin liittyen, painottuen strategiseen suunnitteluun.
1. Onko yhdistyksessänne tehty valmiussuunnittelua poikkeusoloja tai häiriötilanteita varten?
 2. Millaisiin tehtäviin tai toimiin yhdistyksenne olisi valmis tai missä se voisi olla mukana poikkeusoloissa tai häiriötilanteissa?
 3. Minkälaisesta yhteistyöstä yhdistyksellenne olisi eniten hyötyä poikkeusoloissa toimimiseen liittyen?
 4. Kuinka montaa toimintamuodon käyttäjää tai tuen saajaa toiminnan keskeyttäminen ja/tai toimintapisteiden sulkeminen koskee arvionne mukaan tällä hetkellä?
 5. Onko yhdistyksessänne tunnistettu korona-aikaan liittyvä huomio, huolenaihe, huomiota vaativa tarve tai ilmiö asukkaiden hyvinvoinnissa ja terveydessä?